

**ЛІТЕРАТУРНІ ПАЛІМПСЕСИ
ДРУКУЄТЬСЯ ВПЕРШЕ**

**ІВАН ФІЛИПЧАК
ІСТОРИЧНІ ТВОРИ**

Том 1

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Бугров В. А., професор, голова
Радишевський Р. П., академік НАН України, заступник голови
Жулинський М. Г., академік НАН України
Нахлік Є. К., член-кор. НАН України, професор
Шевченко Л. І., член-кор. НАН України
Семенюк Г. Ф., професор
Грицик Л. В., професор
Романенко О. В., професор
Кагамлик С. Р., професор
Боронь О. В., професор
Лушій С. І., професор
Назарець В. М., професор
Демська-Будзуляк Л. М., професор
Сліпушко О. М., професор
Яременко В. В., професор

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Міжнародна школа україністики НАН України
Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України

**ЛІТЕРАТУРНІ ПАЛІМПСЕСТИ
ДРУКУЄТЬСЯ ВПЕРШЕ**

Серію започатковано 2011 року

ІВАН ФІЛИПЧАК
ІСТОРИЧНІ ТВОРИ

Том 1

Київ

УДК 821.161.2 Филипчак Іван

Проект

*Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
Міжнародної школи україністики НАН України,
Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України*

Літературні палімпсести Друкується вперше

Іван Филипчак. Історичні твори. Том 1. – Київ : Видавництво Ліра-К, 2023. – 384 с.

ISBN 978-617-520-451-1

Іван Филипчак (1871-1945) – український письменник, галицький педагог, співзасновник музею «Самбірщина». У 1944 році заарештований радянською владою і в наступному році помер на засланні. Автор прозових творів із соціально-побутової та історичної тематики. До першого тому увійшли повісті: «За сян!», «Будівничий держави», «Іванко Берладник або пропаша сила».

УДК 821.161.2 Филипчак Іван

ISBN 978-617-520-451-1

© І. Филипчак, 2023
© Р. Радишевський, Б. Денисюк,
передмова і упорядкування, 2023
© Видавництво Ліра-К, 2023

ЗМІСТ

<i>Ростислав Радшиєвський, Богдан Денисюк Іван Филипчак: итрихи до біографії та повернення творчості</i>	5
Спогад про батька – Івана Филипчака	40
ЗА СЯН! (Історична повість з кінця X і з початку XI століття в Україні)	45
ЧАСТИНА ПЕРША	46
1. Голод у 980 р.	46
2. Віче в Сяноці	52
3. У Києві.	60
4. Присяга	66
5. Рать	69
6. Битва	72
7. У Празі.	75
8. У Гнезні	78
9. В Кальбе	81
10. В Польщі і на Русі.	88
ЧАСТИНА ДРУГА	91
1. Мрії	91
2. Переговори.	94
3. Ярмарок у Вроцлаві	100
4. Сватання.	105
5. Весілля.	110
6. В Турові.	116

7. У другім Царгороді	121
8. Непорозуміння	125
9. Отець і син	129
10. Похід	132
11. Грабіж	136
12. Жадоба	141
13. Сполох	145
14. Перемога	148
БУДІВНИЧИЙ ДЕРЖАВИ (Історична повість з XII ст.)	153
ІВАНКО БЕРЛАДНИК або ПРОПАЩА СИЛА (Історична повість з XII віку)	281

ІВАН ФИЛИПЧАК: ШТРИХИ ДО БІОГРАФІЇ ТА ПОВЕРНЕННЯ ТВОРЧОСТІ

Українське літературознавство усе ще продовжує працювати над реставрацією справжньої картини літературного життя 20–30-х років ХХ ст., того часу, який у нас прийнято називати періодом «розстріляного відродження», уквітчаним сузір'ям талановитих письменницьких імен, доля яких була трагічно обірвана в жорнилі репресій радянської тоталітарної машини. У когорті українських письменників «розстріляного відродження», творчість яких й досі залишається усе ще недостатньо дослідженою і поціновуваною, особливе місце належить постаті талановитого письменника, педагога і патріота України Івана Филипчика (1871–1945). «І як людині, і як письменнику, – за словами Р. Коритка, – Филипчику судилася тяжка доля. Його життя можна порівняти зі свічкою, яку, запаливши, виставили на протязі, і вітер дмухав на квале полум'я доти, доки не загасив... Від природи спокійний, лагідний, навіть сором'язливий, Филипчик не вмів обстоювати власні інтереси ні перед керівництвом школи, в якій учительюванням заробляв на хліб насущний, ні перед видавцями, котрі не завжди були до нього справедливими. Не вмів оборонитися перед енкаведистами, які спочатку посягнули на його волю, а загим і на життя»¹.

Майбутній письменник народився 29 січня 1871 року в селянській родині Пилипа і Анни з Стасенків в селі Лішня Сянського повіту (тепер Польща). Іван був найстаршим із семи дітей подружжя Филипчиків. Коли Іванові було 14 років загинув 37-літній батько (втопився, купаючись в ріці Сян). Згадуючи цей період, І. Филипчик писав, що його матері радили забрати його із гімназії, але вона й слухати не хотіла.

Початкову освіту Іван здобув у рідному селі, згодом навчався у Сяноцькій гімназії, яку успішно закінчив 1889 року. Після закінчення Львівського університету (1889–1894) отримав диплом учителя істо-

¹ Коритко Р. Життя, мов полум'я свічки... : [післямова про Івана Филипчика]. // Филипчик І. Княгиня Романова: історичні повісті. Львів, 1990. – С. 339.

рії і географії середніх шкіл. Наприкінці 1895 р. молодий вчитель І. Филипчак навчався на Вищих вчительських курсах і одночасно викладав українську мову у школі ім. Міцкевича у Львові. Після закінчення курсів у 1896 році був направлений педагогом у середню школу в м. Комарно (поблизу Львова), а від 1898 року в самбірську вчительську семінарію. Наприкінці 1895 року молодий вчитель одружився з Ярославою Мащак, також вчителькою, дочкою священника. Від неї та її батька, Антона Мащака, пройнявся популярними в тодішньому середовищі галицької інтелігенції москвофільськими ідеями, у зв'язку з чим мусив тікати від репресій з боку австро-угорських військ до Ростова-на-Дону. Формальним приводом втечі стало 6-місячне вчительське стажування у Петрограді, під час проходження якого до батька, з огляду на припинення навчання у Самборській гімназії, переїхали й його старші сини Ігор та Нестор.

Однак незабаром письменник повернувся в Україну – спочатку до Вінниці, де вчителював, викладав історію та географію і працював інспектором шкіл, потім, в 1919 році – до Самбора, який на той час відійшов до території Польщі. Повернувся вдівцем, маючи 46 років, з п'ятьма дітьми – Ігорем, Нестором, Дарією, Борисом і Миколою на руках. Його дружина померла в Києві у травні 1915 р. у віці 37-ми років. Перед смертю найбільше прохала чоловіка про те, аби усім дітям він забезпечив можливість здобути академічну освіту. Заповіт дружини І. Филипчак виконав. Більш того, до кінця життя він більше не одружувався, хоча на момент переїзду його найменшій дитині було усього півтора року і їй та іншим дітям конче був потрібен дбайливий жіночий догляд. У той час за дітьми доглядала мати покійної дружини, Павлина Мащак і, звісно, сам батько. «Глянувши в минуле, – згадував пізніше його син Борис, – я тепер усвідомлюю собі, як багато свого особистого життя, а також і щастя, батько посвятив для нас, дітей. При тому я не бачив ніколи, щоб батько був хворим, ніколи не дорікав на будь-які недомагання»¹.

«Дітьми і домашнім господарством, – пригадував Б. Филипчак, – зайнялася бабуня, а батько працював на утримання родини. Приходи-

¹ Филипчак Б. Спогад про батька – Івана Филипчака. // Новий шлях. – 1986, 13 грудня.

лось важко, але він був дуже дбайливий і працьовитий. Хотів, щоб і нас виховати добре та дати кожному відповідну освіту. Він все знаходив час, щоби бути з нами, поговорити, допомогти тощо. У вільні від праці дні любив йти з нами на прохід, або таки в нашому саду розповідати нам про життя, про минулі й біжучі події. Літні вакації ми проводили у рідні біля Сянока, у Вільхівцях та в Ліпші над Сяном. Батько часто згадував про свої шкільні роки в Сяноці та про те, як його мати із великим трудом приносила йому харчі з віддаленої на сім кілометрів Лішні. Батькові розповіді були цікаві»¹.

Навчав батько дітей й любити рідну Лемківщину. Часто їм говорив: «Ви всі народилися в Самборі, але ваші батько, діди й прадіди – усі лемки. Та чи лемки, бойки, гуцули, подоляни, чи наддніпрянці – всі ми українці, а наша столиця Київ»².

Розпочавши нове життя у Самборі, І. Филипчак займався педагогічною та громадсько-політичною діяльністю. На вчительській посаді викладав історію, географію, астрономію, психологію, логіку, українську мову і літературу в учительській семінарі та в інших навчальних закладах. Працював одночасно у трьох місцях, оскільки треба було утримувати велику родину, вчити дітей, а головне – сплачувати борги за позику, яку він узяв, аби купити ділянку землі та спорудити собі будинок.

Серед наукових розвідок І. Филипчак є чимало праць, присвячених історії та теорії українського шкільництва: «*З історії села Лішні Сяніцького повіту*» (1929), «*З історії шкільництва на західній Бойківщині*» (1931), «*Історія села Берегів Самбірського повіту*» (1935), «*Ц. К. Окружна Головна школа в Лаврові*» (1936), «*Школа в Стрільбичах*» (1936), «*Історія Тиряви Сільної Сяніцького повіту*» (1937), «*Учительська семінарія в Самборі*» (1938), «*Школа в Гордині. Нарис з історії шкільництва*» (1938).

Не останнє місце в життєвих зацікавленнях письменника займали й турботи з удосконалення господарсько-економічного життя містян. Разом зі своїми учнями він заснував у Самборі товариство «Сільський

1 Филипчак Б. Спогад про батька [Івана Филипчак] / Борис Филипчак // Филипчак І. Дмитро Детько: іст. повість. – Буенос-Айрес, 1985. – С.123.

2 Филипчак Б. Спогад про батька – Івана Филипчак. // Новий шлях. – 1986. 13 грудня.

господар», створив науково-дослідний сад, організував курси з садівництва, бджільництва, шовківництва й навіть безмашинного виробу вин.

Сад, вирощений І. Филипчаком, був справжньою науково-дослідницькою лабораторією, де могли навчатися садівництва і городяни Самбора, і особливо учні, які допомагали своєму професорові не тільки переписувати його художні твори, а й переробляти фрукти¹. Окрім того, І. Филипчак був одним із керівників перенесеного зі Львова кооперативу «Шовк», який займався вирощування шовкопрядів та виробництвом шовкових тканин. Господарсько-економічні зацікавлення письменника знайшли своє відображення й у його наукових працях, зокрема, посібниках – *«Виріб вин овочевих (без машин) для селян»*, *«Проблема розміщення морви (шовковиці) на західноукраїнських землях»*, *«Короткий курс шовківництва»*.

Із початку 30-х років автор вийшов на пенсію, але продовжував невтомно займатися громадсько-просвітницькою діяльністю, став співзасновником Товариства і музею «Бойківщина», який пізніше буде визнано найкращим регіональним музеєм Польщі, і який тоді він відчайдушно намагався порятувати від грабунку з боку спочатку радянських, а згодом німецько-фашистських окупантів. Між попередніми і цими окупантами різниці майже не було. І. Филипчак якось спитав свого колишнього учня: «Якже ж може бути добре на світі, коли ним керують бандити? Хіба назвеш інакше Сталіна, Гітлера, Муссоліні?»².

Кошти на утримання музею і поповнення збірок сплачували з власної кишені І. Филипчак і його друзі. Крім всього іншого, діяльність «Бойківщини» була реакцією на серію спроб полонізації русинського населення у адміністративних органах Другої Речі Посполитої, спрямованої на викорінення національної культури, віри та національної ідентичності.

За дванадцять років свого існування Товариство і музей виконали величезний обсяг роботи: зібрали майже 37 тисяч музейних експонатів, допомогли в організації регіональних музеїв у Сяноку (1931),

¹ Маринда Г. Скривджений, замовчуваний. // Народна Воля (Скрентон). – 1990, 14 червня.

² Там само.

Яворові (1931), Тереховлі (1932), Перемишлі (1934), Стрию (1935) і в створенні музейних збірок у Бережанах, Рогатині, Сокалі, Станіславові, Тернополі, у відновленні коломийського музею «Гуцульщина». Товариство видавало збірник «Літопис Бойківщини», в якому І. Филипчак теж публікував свої статті.

Саме з міркувань збереження національної ідентичності українців й, зокрема, лемків й їхньої історичної пам'яті, представленої у фондах музею, а також піклуючись про долю наймолодшого сина, Миколи – палкого українського патріота-націоналіста, ув'язненого в німецькій в'язниці, письменник і погодився у часи німецької окупації редагувати офіційну газету «Самбірські вісті», за що, зрештою, і поплатився життям. Від евакуації на Захід, з огляду на наближення радянських військ, І. Филипчак відмовився. За спогадами його сина: «Коли ж наближалася до нас жорстока хуртовина Другої світової війни, я намовляв батька, щоби виїхав з нами на еміграцію. Він однак рішив залишитися дома і не покидати рідного краю. Мої переконування не допомогли. На прощання я почув від батька такі слова: – «Я зрісся із нашою землею, з нашим народом, і залишусь тут. Не хочу гиняти на чужині, де я не належу, а якщо воєнні події змусять мене покидати наш дім, тоді переїду до Лішні, у мої родинні лемківські гори і там перечекаю війну»¹.

Але «залишитися тут» йому не судилося. Після повернення у 1944 р. більшовики ікримінували йому співробітництво з фашистами. У тому ж році сімдесятирічного українського патріота заарештували і засудили до 15 років ув'язнення у радянських концтаборах. «Пізнім листопадом 1944 року, голодного, ледве одягненого, босого, мого батька, «ворога народу», гнали «товариші» з Бригідок вулицями Львова до поїзда, на Сибір, звідкілля вже не було йому повороту»², – згадував Борис Филипчак.

У таборі, за спогадами товаришів, письменник тримався гідно, не зламався й навіть намагався підбадьорювати інших бранців. Але, зрештою, старий і хворий, з підірваним здоров'ям, вже майже ослі-

1 Филипчак Б. Спогад про батька [Івана Филипчак] / Борис Филипчак // Филипчак І. Дмитро Детько: іст. повість. – Буенос-Айрес, 1985. – С. 124.

2 Филипчак Б. Спогад про батька – Івана Филипчак. // Новий шлях. — 1986, 13 грудня.

плий І. Филипчак не зміг довго витримувати табірних знущань й загинув через рік 21 жовтня 1945 року від голоду та холоду в Тайшетських катівнях Іркутської області.

Поховали письменника на тайшетському табірному кладовищі. Місце його поховання й по сьогоднішній день залишається невідомим. Того ж року загинув і його наймолодший син Микола. «Нехай наснитись йому на далекій чужині зелена і дорога Лемківщина, а добра пам'ять про нього нехай залишиться між нами навіки»¹, – написав у своїх спогадах про батька його син.

15 березня 1999 р. Кабінет Міністрів України Постановою № 382 присвоїв Самбірському педагогічному училищу ім'я краянину Івана Филипчак. В училищі організовано кімнату-музей. 12 листопада 2001 р. на території навчального закладу урочисто було відкрито та освячено пам'ятник письменнику.

Внесок І. Филипчак у розвиток українського шкільництва та національного громадсько-політичного й культурологічного життя України беззаперечний і неоціненний, але у пам'яті нащадків він передусім залишиться як автор доволі значного за обсягом і не менш потужного й яскравого обширом авторських ідейно-тематичних художніх зацікавлень його письменницького спадку. «Хоч як любив своє звання педагога, – згадував Б. Филипчак про батька, – все ж таки вичікував того часу, щоб відійти від шкільництва та всеціло віддатися літературній творчості та праці для народу»².

Історія творчого доробку І. Филипчак, яка нараховує 12 художніх повістей та 16 наукових розвідок, написаних упродовж кінця 20–30-х років, цікава, як з огляду на широкий кругозір та різноманітність життєвих інтересів цієї непересічної особистості, так і зважаючи на ті складні обставини, долаючи які, він торував свій шлях до сучасного читача.

Значне місце у ньому посідають наукові студії, присвячені краєзнавству, історії шкільництва й частково українській літературі. За деякими свідченнями зайнятися науковою роботою І. Филипчаку пора-

1 Филипчак Б. Спогад про батька [Івана Филипчак] / Борис Филипчак // Филипчак І. Дмитро Детько: іст. повість. – Буенос-Айрес, 1985. – С.124.

2 Филипчак Б. Спогад про батька – Івана Филипчак. // Новий шлях. – 1986, 13 грудня.

див саме І. Франко. Усі краєзнавчі праці письменника відрізняються високою професійністю, спираються на значну кількість архівних матеріалів німецько- та польськомовних джерел і до цього часу зберігають свою наукову вартість. Є у творчому доробку І. Филиповича й кілька повістей, що порушують актуальну, суголосну тодішнім життєвим реаліям соціально-побутову проблематику. У творах «*Братня любов кріпша від камінних стін*» (повість з життя загонової шляхти початку ХХ ст.), «*Сила волі*» (повість з купецького життя другої половини ХІХ століття), «*Як бідні доробилися*» (повість з галицького життя), «*Лемко Діллер*» (повість з лемківського життя), «*За вчительським хлібом*» (повість з педагогічного досвіду і життя молоді вчительки) письменник майстерно відтворив обставини життя різних соціальних верств тодішнього галицького суспільства, його повсякденні турботи, духовні запити та нездійсненні сподівання на кращу долю знедолених лемків та бойків.

Але найбільш творчо вивершеною і художньо вартісною частиною загального письменницького доробку І. Филипчика вважається його історична проза, до якої належать повісті, у яких він намагається простежити важливі етапи історичного становлення національної ідентичності багатьох поколінь українців: «*За Сян*» (Х – ХІ ст.), «*Анна Ярославна – королева Франції*» (ХІ ст.), «*Будівничий держави*», «*Іванко Берладник, або Пропаша сила*» (ХІІ ст.), «*Над Калкою*» (ХІІІ ст.), «*Княгиня Романова*» (ХІІІ ст.), «*Дмитро Детько*» (ХІV ст.), «*Страдальці і месники*» (ХVІІ ст.), «*Кульчицький – герой Відня*» (ХVІІ ст.). Цикл творів про часи Київської Русі, зокрема про Галицько-Волинське князівство, ідеально втілює ідею більшості історичних письменників того часу – у окремих сценах історичного життя наших предків, у значущих подіях і видатних особистостях певного історичного часу явити сучасникам цілісний образ, детальну картину історії України, що мало служити одночасно як пізнавальній, так і націєтворчій меті «зміцнення сердець». Перебуваючи під час бурхливих подій національної революції у Великій Україні, письменник ясно і назавше зрозумів суть української ідеї і відчув потребу щоденної праці для її здійснення. Тільки в своїй державі українська людина, як і український народ у цілому, матиме

можливість жити вільно і щасливо. Всі біди українців – від їхньої бездержавності, а втратили вони її через відсутність єдності і брак політичної волі у її провідників, – такою є основна тенденція історичних творів І. Филипчака.

Ці твори, розраховані передусім на юнацьку читацьку аудиторію, незважаючи на відчутний й свідомо привнесений до них пафос тенденційності, за словами дослідників творчості І. Филипчака «несуть високі ідеї державної незалежності і соборності України, які необхідні для виховання молодого покоління українців». Автори вказували й на деякі особливості поетики його прози – зокрема «надзвичайно живу мову», «швидкий перебіг подій», «колоритність персонажів», «рідне запілля» та хист повістяра «унапрямувати думки» до належних висновків на шляху «до єдиної мети – вільної України»¹.

Більшість історичних повістей письменника виразно тяжіє до моделі історичного роману, свого часу розробленого визначним польським письменником Генріком Сенкевичем. У творах І. Филипчака просвітянсько-дидактична функція декомпонує модель романтичної історії Вальтера Скотта, подібно, як у Г. Сенкевича це чинить ідея «зміцнення сердець»: емоції читачів переносяться з фіктивної «романсової» інтриги на «справжню» інтригу самої історії. Ці відступи від «канону» стосуються також і ролі історичних героїв у польського автора. Як у «Трилогії» Г. Сенкевича, так і в повістях І. Филипчака про Київську Русь історичні постаті є не тільки символами протилежних історієтворчих сил, вони безпосередньо присутні в сюжетній інтризі, наповнюють її фрагментами власних біографій, викликають у читача симпатії чи антипатії. У творах Івана Филипчака визначні історичні постаті взагалі стають головними героями, і їхні особисті долі та переживання надійно переплітаються з «великою» історією, щодо якої вони займають одночасно і активну, і пасивну позицію.

Серед семи повістей письменника про Київську Русь п'ять із них – «За Сян!», «Княгиня Романова», «Будівничий держави», «Іванко Берлад-

¹ Радевич-Винницький Я. Іван Филипчак: доля українського інтелігента. // Филипчак І. Анна Ярославна – королева Франції. – Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 1995. – С. 5.

ник» та «Дмитро Детько» – складають цілісний історико-літературний цикл, який охоплює найважливіші віхи історії Галицько-Волинської держави від часів її розквіту за панування князів Романа й Данила, через період конструктивної стабільності за урядування Володимирка і Ярослава Осмомисла, до занепаду (правління Юрія II), тобто від кінця X до XIV століття. Слід відзначити, що І. Филипчак разом із своїм колегою по Самбірській гімназії Володимиром Бірчаком були одними з перших українських письменників, що взялися за тему княжої доби у Галичині. «За їхніми творами, – як зауважує Р. Коритко, – можна вивчати історію рідного краю. Це – своєрідні літературні літописи про події X–XII століть на наших землях»¹.

Драматичним зламом для давньоруської держави позначилося XII століття. Ці події – вже цілком реальна тенденція до розпаду Київської Русі на окремі удільні князівства втілилися в повісті «Будівничий держави». Проти розпаду боролися нащадки Ярослава Мудрого – спадкоємці київського престолу другої половини XI – першої половини XII століття, але природного історичного процесу було не зупинити: від Київського князівства відділяється спочатку Галичина, яка об'єднується навколо сильної династії Ростиславичів – онуків Володимира Ярославича, за Галицьким відокремлюється Чернігівське князівство, потім Волинське, Переяславське і Турово-Пинське. Одночасно зростає потуга новоосвоєних північних земель – протомосковського царства, де суздальським князям вдається тримати в покорі напівдикі-напівхристиянізовані народи, бідні, отже легкі до військових походів задля наживи. Тому північні князі, особливо Юрій Долгорукий та Андрій Боголюбський, хоча й не могли затриматися на київському престолі, але радо грабували і нищили Київ.

Локальний патріотизм письменника спонукав його шукати на цих драматичних сторінках історії ті, які стосуються Галицької землі – Галицько-Волинського князівства і, зокрема, Лемківщини. Своїм відокремленням від Київської держави Галицько-Волинське князівство, безсумнівно, спричинилося до її розколу й занепаду, але Рос-

¹ Коритко Р. Життя, мов полум'я свічки... [післямова про Івана Филипчак]. // Филипчак І. Княгиня Романова: історичні повісті. – Львів, 1990. – С.340.

тиславичам вдалося створити в Західній Україні унікальний у тих умовах тип держави з потужною і продуманою системою адміністративного управління, розвиненими економічними й дипломатичними відносинами з сильними державами-сусідами, боездатною армією й високою культурою. Саме така Галицька держава, її дещо ідеалізований художній образ, став фактором «зміцнення сердець» у повісті Івана Филипчика «*Будівничий держави*». У повісті «*Княгиня Романо-ва*» показано драматичний епізод з її історії – коли після смерті князя Романа доля держави тривалий час залишалася непевною, поки на престол не сів його син Данило. Повість «*Дмитро Детько*» засвідчує один із останніх «походів» Галицької держави, яка стає все більше залежною від зажерливих сусідів.

Власне, якщо говорити про локальний лемківський патріотизм Івана Филипчика, то, дотримуючись історичної хронології, варто насамперед повести мову про повість «*За Сян!*». Твір у цьому плані символічний для всієї історичної прози письменника, яка оберталася навколо Лемківщини і Києва, намагаючись знайти ті нитки, які єднали ці землі в історії і єднують у сучасності.

Темою повісті «*За Сян!*» є початки державності в західноукраїнських землях, історія яких тісно пов'язана з державою всіх руських племен – Київською Руссю. Наприкінці X століття Червона Русь, яка не мала тоді надійної форми державності, опинилася не в дуже сприятливій ситуації, коли на її землі стали зазіхати потужніші сусіди, що мали більш розвинені форми державного управління – Чехія, Моравія і Польща. Коли постала історична необхідність приєднання до якогось більшого державного утворення, сяноцький князь Якун закликав своїх підданих просити протекторату саме у київського князя Володимира Великого. У сцені віча, яке відбулося в Сяноці з цього приводу, письменник робить помітні дидактично-ідейні акценти на мотивації західноукраїнських племен. Незважаючи на те, що мешканці Червонських городів були вже християнами, а князь Володимир стояв лише на шляху до прийняття християнства, ідея племінної належності має для них першорядне значення, оскільки вони чітко ототожнюють себе з іншими русичами й одноставно бажають приєднання до держави

князя Володимира. До речі, Київська Русь показана у творі як єдина держава, яка не зазіхала й ніби не була зацікавлена в патронаті над Червенськими городами – Тербовлею, Звенигородом, Спасом, Перемишлем і Сяноком, – тож приєднання відбувається цілком мирним і ніби природним шляхом: князь Якун відправляє до Києва посольство, яке просить князя Володимира прийняти їх під своє покровительство.

Повість «*За Сян!*» має дві частини, де, символічно, на паритетній основі автор планомірно розподіляє простір художнього світу на Сянок і Київ. У другій частині, де предметом оповіді стає зовсім інша історія, Іван Филипчак звертається, так би мовити, до постійної своєї проблематики – відносин України і Польщі. Агресивна латинницька релігійно-конфесійна політика поляків призводить до «непорозуміння» між русичами і новими родичами Святополка Окаянного. Польський князь Болеслав Хоробрий радо приходить на підтримку своєму зятю Святополку для того, щоб пограбувати багатий на ті часи Київ, про який ширились легенди як про «другий Царгород». Але з Новгороду приходить Ярослав Мудрий і проганяє поляків аж за Сян. Таким чином, коло, яке починалося з побутової сцени і віча в Сяноці на підтримку єдності з усіма руськими племенами, шлях якого пролягав із заходу до Києва, знову замикається на Червоній Русі: саме за її межі русичі виганяють Болеслава, саме воїни князя Якуна відіграють ключову роль у вирішальній битві з поляками.

У повісті «*За Сян!*» помітні практично всі ідейно-композиційні прийоми дидактичності чи тенденційності художньо-історичних творів Івана Филипчака. Крім символічності самої сюжетної дії, яка у цьому, зокрема, випадку демонструє епізоди історичного єднання україно-руських земель і його наочний наслідок – успішну боротьбу зі спільним ворогом, а також відчутної тенденційності відаваторської нарації повістей, це передусім знакові висловлювання персонажів твору, особливо ж тих, які мають безперечний, закріплений історіографічною традицією авторитет у нащадків (князі Володимир, Ярослав Мудрий, Володимирко, Ярослав Осмомисл тощо). Одна з найчастотніших форм такого висловлювання в повістях письменника – це промови згаданих діячів; причому ідейна вагомість цих промов